DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL – CONDIȚIE A STATULUI DE DREPT

THE RIGHT TO A FAIR TRIAL - A CONDITION OF THE RULE OF LAW

Boris NEGRU,
profesor universitar,
Academia de Administrare Publică

Nicoleta MOROZAN,
doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

The right to a fair trial has the following content: free access to justice; examination of the case fairly, publicly and within a reasonable time; examination of the case by an independent, impartial tribunal established by law; publicity of the process and the pronouncement of the decision. These, taken in their accumulation, characterize the fair process, in which the procedural rules lead to a fair outcome, consisting in the confirmation and legal strengthening of the violated right.

Keywords: *fair trial, rule of law, trial, litigation, court proceedings.*

Sub denumirea „Dreptul la un proces echitabil", art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului precizează că: (l) "Orice persoană are dreptul de a-i fi examinată cauza în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului, pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată strict necesară de către tribunal, atunci când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. (2) Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată atât timp, cât vinovăția sa n-a fost în mod legal stabilită".

În lumina acestui text, dreptul la un proces echitabil are următorul conținut: accesul liber la justiție; examinarea cauzei în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil; examinarea cauzei de către un tribunal independent, imparțial, stabilit prin lege; publicitatea procesului și pronunțării deciziei.

Acestea, luate în cumulul lor, și caracterizează procesul echitabil,în care regulile procedurale conduc către un deznodământ just, constând în confirmarea și întărirea juridică a dreptului încălcat.

Întrucât în orice proces se confruntă interese contradictorii și, aparent, fiecare dintre părțile aflate în conflict are dreptate, se impune ca dezbaterea procesuală să se conducă după principii și reguli, care să permită afirmarea și dovedirea adevărului. Fundamentale din acest punct de vedere sunt contradictorialitatea, dreptul la apărare etc.

Contradictorialitatea permite oricărei părți aflată în proces ca, pe tot timpul desfășurării acestuia, să participe activ și în mod egal la prezentarea, argumentarea și dovedirea pretențiilor sale sau respingerea celor formulate împotriva sa, să discute și să explice situațiile de fapt, să propună probe de care înțelege să se folosească pentru a-și întemeia susținerile etc.

Pentru ca o confruntare judiciară să fie posibilă în acești termeni, instanța de judecată trebuie să îndeplinească un rol activ și să arbitreze nepărtinitor situația conflictuală asupra căreia va trebui să se pronunțe cu o soluție echitabilă, acceptabilă, în final, de către ambele părți. Pentru a se ajunge la un asemenea rezultat, toate actele ce intră în procedura judiciară vor trebuie efectuate sub semnul echității.

De asemenea, în timpul dezbaterilor, instanța trebuie să se mențină pe o poziție de neutralitate, dând fiecăreia dintre părți posibilitatea să-și expună punctul de vedere privitor la cauză.

În jurisprudența Curții Europene este invocat frecvent principiul egalității armelor, în sensul că, în proces, părților trebuie să li se permită să folosească mijloace pe cât posibil echivalente în susținerea și probarea punctului lor de vedere. Este însă de constatat, că acest principiu pare dificil de respectat, dat fiind situația, nu numai contradictorie, a justițiabililor, dar și posibilitățile lor diferite de susținere a interesului pe care-l au în cauză.

În virtutea principiului contradictorialității, judecătorul trebuie să acorde importanță oricărui element ce are legătură cu cauza și să-l lămurească prin arbitrarea chibzuită a punctelor de vedere divergente, pe care părțile le au față de aspectul respectiv [1]. Judecătorul trebuie să permită justițiabilului nu numai să-și expună temeiul pretențiilor sale și probele de care consimte să se folosească, dar să și ia la cunoștință de orice probă sau concluzie, care-i sunt împotrivă și să-și expună față de acestea opinia personală. Nu are importanță, că ele sunt propuse de către părți sau sunt sesizate din oficiu de către instanță. Deci, orice parte trebuie să aibă posibilitatea să cunoască mijlocul de probă ce este invocat împotriva sa și să i se permită să-l conteste în fața unui organ independent și imparțial.

În cauza Dima contra României, de exemplu, Curtea a constatat că s-a încălcat principiul contradictorialității, tocmai pentru faptul că una dintre probele principale pe care s-a bazat hotărârea instanței a fost o expertiză contabilă, la efectuarea căreia reclamantul nu a fost citat [2]. Curtea a constatat, de asemenea, că și în cauza Grozescu contra României s-a încălcat principiul contradictorialității, pentru faptul că, în procedura judiciară internă, una dintre părți și-a prezentat concluziile orale în fața instanței de recurs, în absența celeilalte părți și că până la pronunțarea hotărârii aceasta nici nu a avut posibilitatea să le cunoască și să le combată [3].

Încălcarea acestui principiu a fost reclamată și în cauza Cottin contra Belgiei. Reclamantul, inculpat într-o cauză de vătămare corporală, s-a plâns pentru faptul că expertiza medicală, pentru stabilirea prejudiciului suferit de victimă, s-a efectuat fără a se asigura și participarea lui. Absența sa de la expertiză 1-a împiedicat să recurgă la un contra-interogatoriu, personal sau prin intermediu unui consilier medical, să formuleze obiecții cu privire la constatările expertului sau să-i solicite să efectueze observații suplimentare. S-a concluzionat, deci, că reclamantul a fost lipsit de posibilitatea de a formula comentarii cu privire la o probă esențială din dosarul cauzei, încălcându-se, astfel, principiul contradictorialității, prevăzut de art. 6 (1) din Convenție [4].

Principiul contradictorialității conduce, alături de alți factori, la o judecată dreaptă și la un deznodământ echitabil, cu condiția ca fiecare parte să aibă posibilitatea să-și expună punctul de vedere, pretențiile și susținerile în cauză, într-o modalitatea coerentă, logică și convingătoare sub aspect juridic. Acest lucru nu-i este la îndemâna oricui și, prin urmare, asistența tehnică de specialitate se dovedește, în majoritatea cauzelor, absolut necesară. Se impune, de asemenea, necesitatea respectării stricte a principiilor legalității, egalității părților, accesibilitatea tuturor mijloacelor de care acestea dispun într-un proces echitabil. În această ordine de idei o semnificație deosebită revine gratuității,imutabilității,publicității procesului, în condițiile legii.

Legalitatea Presupune ca justiția să se înfăptuiască în numele legii, de către o instanță organizată după lege, cu o competență conferită de lege și de către judecători, care se supun numai legii.

Egalitatea părților înseamnă asigurarea unui echilibru procesual în raporturile dintre ele, în așa fel, încât nici una dintre ele să nu fie dezavantajată, recunoscându-li-se aceleași drepturi și impunându-li-se aceleași obligații.

Gratuitatea înseamnă beneficierea de servicii judiciare fără plata unor taxe, cu excepția celor stabilite expres de lege. Cele taxate nu trebuie să creeze vreun dezavantaj pentru partea care apelează la ele.

Imutabilitatea pretinde ca, pe timpul desfășurării procesului, să nu se producă modificări cu privire la cadrul litigiului, sub aspectul părților, obiectului și temeiului de drept.

Publicitatea, cerință prevăzută și în art. 6 CEDO, înseamnă publicitatea dezbaterilor, care, în fapt, se realizează prin asigurarea accesului părților la dezbateri, condiție fără de care nu s-ar putea asigura nici drepturile lor procesuale, respectiv posibilitatea de a-și arăta interesele în cauză, probele și temeiul lor juridic, de a face opoziție față de pretențiile celeilalte părți sau față de acuzațiile ce i se aduc, de a pune întrebări etc. Pe de altă parte, publicitatea înseamnă și accesul la ședința de judecată a oricărei alte persoane, cu excepția cauzelor, care, din motive justificate, legea dispune că se judecă fără accesul publicului.

Termenul în care trebuie să se desfășoare o procedură judiciară este, de asemenea, o condiție de mare

importanță, pentru ca un proces să fie calificat ca echitabil. Persoanele, care apelează la justiție, au un interes sau un drept lezat și urmăresc să obțină o hotărâre care să restabilească starea de legalitate. Până în acest moment justițiabilul, socotind că este de bună credință, nu se poate bucura de dreptul său, iar starea de ilegalitate persistă, afectând ordinea socială de drept [5]. De aceea, se cere, ca procesele să se desfășoare cu celeritate și să nu se tergiverseze intenționat operațiunile judiciare, avantajându-se, de multe ori, prin fel de fel de tertipuri, tocmai partea aflată în culpă. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, referindu-se la întinderea în timp a duratei unui proces, folosește noțiunea de „termen rezonabil", cu sensul de limite normale, firești, raționale. Procese care, prin durata lor, golesc de conținut interesul pe care o persoană și-l dispută în justiție nu pot fi socotite ca echitabile.

Pentru a restrânge cât mai mult subiectivismul în aprecierea caracterului rezonabil al duratei unui proces, Curtea a statuat că „durata rezonabilă a unei proceduri trebuie apreciată în funcție de circumstanțele cauzei și cu ajutorul următoarelor criterii; complexitatea afacerii, comportamentul reclamantului și al autorităților competente, precum și miza litigiului pentru cel interesat" [6].

Complexitatea afacerii poate fi generată de mai multe cauze care privesc atât starea de fapt, care trebuie lămurită, cât și problematica juridică, a cărei rezolvare este solicitată. După cum rezultă din jurisprudența Curții, complexitatea stării de fapt poate rezulta din natura și numărul de infracțiuni imputabile uneia sau mai multor persoane, disimularea actelor delictuale săvârșite de acuzat și legăturile complicate dintre acestea, caracterul de interes național al faptelor avute în vedere, numărul inculpaților și al martorilor, necesitatea recurgerii la expertize : de specialitate, atribuirea de bunuri indivizibile în cazul pluralității de moștenitori etc. [7]. Probleme complicate de natură juridică apar atunci, când se adoptă reglementări noi, mai ales, când acestea conțin dispoziții imprecise, când se încalcă principiul egalității armelor, când aspectele de competență sunt neclare sau când prevederi ale legilor aplicabile sunt contestate pe criterii de constituționalitate.

Astfel, de exemplu, în cauza Guillemin c. Franța s-a remarcat complexitatea procedurilor de expropriere din dreptul francez. Astfel prima fază a exproprierii este de competența jurisdicțiilor administrative, iar procedurile vizând transferul bunurilor, determinarea indemnizației și celelalte aspecte referitoare la proprietatea privată sunt atribute ale dreptului comun. Aceste două jurisdicții pot fi sesizate concomitent, existând posibilitatea să pronunțe hotărâri contradictorii. în speță, instanța de drept comun a așteptat ca instanța administrativă să se pronunțe asupra unei cereri de determinare a despăgubirilor, cerere pe care ea nu era competentă să o soluționeze. Curtea a constatat, totuși, că o perioadă de 14 ani este mai mult decât suficientă pentru o asemenea procedură [8].

Comportamentul părților și al autorităților competente este, de asemenea, un factor care, în multe cauze, a concurat la prelungirea termenelor de soluționare a diverselor litigii judiciare. Astfel, s-au reținut, ca exemple tipice de soluționarea cu întârziere a plângerilor adresate instanțelor: sesizarea unei instanțe necompetente, formularea unor cereri de amânare sau de prelungire a termenilor, schimbările repetate ale apărătorilor, dispariția unor persoane acuzate, indicarea greșită a numelui martorilor, refuzul de a formula un răspuns la întrebările părții adverse, exercitarea abuzivă a unor căi de atac etc. In majoritatea cauzelor de acest gen, deși Curtea a sesizat o legătură de cauzalitate între durata procedurii și comportamentul reclamantului, totuși, nu a trecut în sarcina acestuia răspunderea pentru depășirea termenului rezonabil.

O atitudine mai severă pentru depășirea termenului rezonabil de soluționare a litigiilor Curtea o manifestă față de autoritățile publice. O asemenea poziție este pe deplin justificată, având în vedere răspunderea acestora în ceea ce privește aplicarea prevederilor convenției. S-a precizat, în acest sens, că statele semnatare au obligația de a-și organiza sistemul judiciar în așa fel încât să permită respectarea tuturor exigențelor convenției, în speță prevederile privind termenul rezonabil stabilit de art. 6, alin. (1). Astfel, în cauza Muti c. Italia, de exemplu, Curtea a considerat că argumentul aglomerării instanței nu justifică prelungirea termenului rezonabil.

Alte cauze, care au dus la prelungirea termenului rezonabil, imputabile, de asemenea, autorităților publice, s-au constatat a fi: întârzierea pronunțării unei decizii preparatorii; durata neobișnuită a urmăririi penale; audierea și confruntarea cu întârziere a inculpaților de către judecătorul de instrucție; omisiunea conexării cauzelor civile sau a disjungerii cauzelor penale, atunci când acest lucru era absolut necesar pentru buna administrare a justiției; întârzierea citării inculpatului; lipsa de reacție a judecătorului față de neefectuarea expertizei dispuse pentru un "termen îndelungat; comunicarea cu întârziere a unei copii de pe dosar către apărare; faptă imputabilă instanței; acceptarea unui număr exagerat de memorii și contra-memorii;

pronunțarea cu întârziere a unei hotărâri judecătorești; refuzul judecătorilor de a ordona administrarea unei probe importante, impusă și din motive de urgență; redactarea cu întârziere a hotărârii pronunțate sau nedepunerea ei la grefă; trimiterea cu întârziere a dosarului către instanța superioară; existența unor lungi perioade de inactivitate sau de stagnare; excesul de zel al autorităților judiciare etc.

Acestea sunt criterii relativ obiective, însă în jurisprudența Curții s-au înregistrat și cazuri când reclamațiile privind durata excesivă a unor procese au fost admise pe fondul a numeroase antecedente care evidențiau o practică de acest gen existentă în statele respective [9].

În privința termenului rezonabil în care trebuie să se desfășoare un proces, statele semnatare ale Convenției și-au asumat o obligație de rezultat. Deci, răspunderea lor este angajată nu pentru lipsa de diligentă în desfășurarea normală a procedurilor judiciare, ci pentru întârzierea nejustificată a termenului în care procesul trebuia să se desfășoare.

Aprecierea, dacă un proces s-a desfășurat sau nu într-un termen rezonabil, este condiționată de stabilirea limitelor acestuia, respectiv momentul de început și cel în care s-a pronunțat hotărârea instanței de judecată.

În materie civilă, potrivit uzanțelor dreptului intern, se consideră ca punct de plecare în calcularea duratei unui proces data sesizării instanței printr-o cerere de chemare în judecată. Nu are importanță la ce nivel de jurisdicție se află instanța sesizată, ci faptul că respectiva cauză este adusă pentru prima dată în fața unei autorități judiciare.

Curtea, fiind sesizată cu o diversitate de cauze și situații referitoare la acest aspect, și-a dezvoltat o jurisprudența interesantă și în privința acestei probleme de drept. Astfel, în unele cauze s-a apreciat că începutul unui proces poate fi marcat și de anumite acte și forme procedurale de natură contencioasă cum ar fi o declarație de constituire ca parte civilă, o cerere pentru impunerea unor măsuri provizorii, o opoziție la executare, o cerere de intervenție într-o procedură aflată în executare, emiterea unei somații de plată sau confiscarea unor bunuri [10]. De asemenea, în cauzele în care sesizarea instanței trebuie precedată de o contestație pe linie administrativă s-a admis că termenul începe să curgă din momentul când aceasta a fost făcută [11]. În schimb, o simplă negociere pentru soluționarea amiabilă a litigiului n-a fost luată în considerare ca moment de debut a unei proceduri judiciare [12]. Deci, în concepția Curții, începutul procesului este marcat de prima sesizare adresată unei autorități publice prin care se solicită soluționarea unui litigiu.

În materie penală, de regulă, termenul procedurii judiciare începe să curgă de la data la care s-a formulat acuzația. Din acest moment, practic, putem vorbi de existența unei „acuzații în materie penală", definită ca fiind o notificare, emanând de la o autoritate competentă, prin care se reproșează unei persoane faptul de a fi săvârșit o infracțiune, notificare ce dă naștere unor repercusiuni deosebite pentru cel acuzat în ceea ce privește finalizarea procedurii judiciare, atât în materie civilă cât și penală, regula generală este aceea că ea se consideră încheiată la data la care hotărârea judecătorească, rămasă definitivă, a fost executată. Executarea hotărârii restabilește starea de legalitate și este firesc ca ea să încheie procesul. Curtea s-a pronunțat în mai multe cauze că „punctul final al termenului dintr-o procedură examinată în lumina art. 6, paragraful 1, este momentul în care dreptul revendicat este realizat efectiv" [13].

Sunt însă și situații, când Curtea a luat în considerare și alte momente de finalizare a procesului. De exemplu, data la care s-a pronunțat o ordonanță de neîncepere a urmăririi penale, data pronunțării unei decizii de către o comisie administrativă, data pronunțării unei hotărâri de către o instanță supremă în materie civilă, penală sau administrativă, data comunicării hotărârii către reclamant, data la care persoana interesată a luat cunoștință de respingerea recursului formulat, data depunerii hotărârii pronunțate la grefa instanței, data expirării termenului prevăzut de lege pentru formularea căii de atac etc.

Sunt, de asemenea, cazuri când caracterul definitiv al unei hotărâri judecătorești sau a unei decizii este condiționat de îndeplinirea unui act de procedură. Prin urmare, termenul se consideră că a luat sfârșit odată cu executarea acestui act. Se pot da, ca exemple de astfel de acte: deciziile prin care i se refuză părții autorizarea de a exercita o anumită cale de atac, hotărârile prin care se finalizează litigiul, fără ca acesta să fie tranșat în fond, intervenția prescripției sau amnistiei, decizia prin care se stabilește pedeapsa rezultată din mai multe condamnări distincte etc.

O importanță semnificativă, în conținutul dreptului la un proces echitabil, revine legalității, independenței și imparțialității Tribunalului. Art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, referindu-se la autoritatea împuternicită să examineze cauza, precizează că aceasta este „... o instanță independentă și imparțială, instituită de lege...".

Dreptului de a sesiza instanța îi corespunde, corelativ, obligația statului de a asigura, în cadrul sistemului său de organizare judiciară, primirea și examinarea cererii in condiții de echitate și imparțialitate. în jurisprudența sa, Curtea Europeană a subliniat" faptul că nu este suficient, ca statele să recunoască accesul la justiție al oricărei persoane, ci trebuie să asigure ca tribunalul investit cu judecarea cauzei să îndeplinească anumite calități, pentru a putea fi numit tribunal [14]. Independența și imparțialitatea, precizate expres în textul art. 6, sunt fundamentale pentru o astfel de calificare. In lipsa acestor două trăsături, care trebuie să caracterizeze activitatea jurisdicțională, nici ideea de justiție n-are un fundamenta real.

Sistemul dreptului din România și Republica Moldova, începând cu Constituția, transpun într-un mod specific și detaliat aceste standarde în materia drepturilor omului, reglementând obligația statului de a face posibil ca dreptul cetățeanului de a sesiza instanța să devină realizabil. Astfel,de exemplu Constituția României, prin art. 21, dispune că orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime (alin. 1) și că nicio lege nu poate îngrădi exercitarea acestui drept (alin. 2). în lumina acestui principiu constituțional, Legea nr. 304/2004, privind organizarea judecătorească, precizează că accesul la justiție nu poate fi îngrădit (art.6, alin 2). Noul cod de procedură civilă, prin art. 5, alin (1), instituie îndatorirea judecătorului de a primi o cerere adresată instanței judecătorești, iar Noul cod de procedură penală obligă procurorul, prin art. 7, alin. (3), să pună în mișcare acțiunea penală după introducerea plângerii prealabile de către persoana vătămată.

Condiția fundamentală, pe care trebuie s-o îndeplinească o autoritate pentru a fi calificată, în concepția convenției, ca instanță, constă în stabilirea ei prin lege. Este un principiu al statului de drept și dacă un organ de jurisdicție s-ar organiza și ar funcționa în afara legii, el ar fi lipsit de legitimitate, condiție fundamentală pentru o societate democratică [15].

Sintagma „stabilit de lege" nu se rezumă, exclusiv, la temeiul legal de existență a tribunalului, ci privește fiecare structură a formațiunii de judecată împuternicită să judece o cauză anume și chiar statutul particular al fiecărui magistrat, concretizat de normele privitoare la mandat, incompatibilitate și recuzare [16].

Întrucât problema organizării jurisdicțiilor interne este de competența autorităților naționale, ele având atributul de a interpreta și aplica dreptul intern, instanța europeană, într-o jurisprudență constantă, a arătat că ea nu poate pune în discuție soluțiile acestora decât în caz de încălcare flagrantă a principiului cu privire la legalitatea instanței [17].

Instanța, pentru a putea administra o justiție corectă, trebuie să prezinte o serie de garanții procedurale, cele mai importante fiind independența și imparțialitatea membrilor ce o compun. Pentru aceasta statul are obligația să creeze un sistem judiciar care să garanteze neutralitatea puterii judecătorești. întrucât proba lipsei de neutralitate este dificil de făcut, ea prezumându-se; până la proba contrară, Curtea a creat o teorie a aparenței, potrivit căreia nu este necesar ca cel care invocă lipsa de neutralitate a instanței să și dovedească atitudinea ei părtinitoare față de justițiabili, ci este suficient să probeze faptul că, pentru un observator exterior cauzei, exista aparența unei lipse de neutralitate [18].

Recunoașterea unor indicii de lipsă de neutralitate, a unei aparențe în acest sens, s-a considerat, într-o anumită perioadă, ca fiind suficientă pentru a înlătura prezumția de neutralitate a judecătorului [19]. Un asemenea criteriu de apreciere s-a impus din necesitatea de a se întări încrederea în justiție. De aceea, o bănuială legitimă asupra neutralității unui magistrat poate pune sub semnul întrebării corectitudinea judecății și a sentinței sau hotărârii pronunțate. De exemplu, dacă instanța are în componența sa un magistrat aflat într-o anume relație cu unul dintre justițiabili, se pot naște dubii cu privire la neutralitatea sa.

Indiciile lipsei de neutralitate pot să reflecte și o eroare, respectiv faptul că judecătorul nu manifestă într-adevăr o atitudine părtinitoare, însă nu se întâmplă nimic dacă, într-o astfel de situație, litigiul îl va judeca un alt magistrat [20]. Important este să existe garanția neutralității. Pentru ca un tribunal să inspire publicului încrederea indispensabilă justiției este necesar apelul la aparența pe care o creează anumite aspecte din comportarea judecătorului, Curtea afirmând chiar că un simplu dubiu, oricât de puțin semnificativ ar fi suficient pentru a altera imparțialitatea instanței în discuție [21].

Teoria aparenței n-a fost agreata peste tot în doctrină. Motivul fiind acela că sub dominația acestei teorii, neutralitatea judecătorului nu se mai verifică după criterii obiective, ci după părerea subiectivă a unei persoane ale cărei interese, s-ar putea să fie contrare celor ale justiției [22]. Această teorie, se afirmă de către unii autori [23], face ca aparența să fie mai puternică decât realitatea ceea ce nu este de acceptat din perspectiva justiției, al cărei scop este aflarea adevărului.

Din aceste considerente, Curtea a trebuit să cedeze, într-o oarecare măsură, la regula aparenței, să-și mai atenueze poziția față de acest criteriu subiectiv de apreciere a neutralității judecătorului. Astfel, din ultimele cauze pe acest subiect [24], rezultă că simpla aparență în ochii justițiabilului nu mai este suficientă pentru a concluziona lipsa de neutralitate a judecătorului. Numai opinia sau impresia formată pe date obiective poate duce la suspectarea instanței de lipsă de neutralitate. Aparența pe care o creează magistratul în ochii justițiabilului contează în continuare, însă ea va trebui justificată prin date și aspecte de ordin obiectiv.

Deși neutralitatea privește direct instanța de judecată, jurisprudența Curții a subliniat că ea trebuie extinsă și asupra altor persoane din sistemul judiciar care, într-un fel sau altul, concură la înfăptuirea actului de justiție. De exemplu, magistrații asistenți care redactează raportul cu privire la o cauză dedusă judecății și, în mod explicit sau implicit, în funcție de diverse sisteme de drept, își exprimă o opinie asupra soluției, trebuie, la rândul lor, să se comporte în limitele neutralității, chiar dacă nu ei sunt chemați să decidă asupra cauzei [25].

Neutralitatea Instanței e legată și condiționată direct de independența instanței Independența presupune lipsa oricărei forme de subordonare sau obligație a instanței, chemată să tranșeze un litigiu, atât față de părți cât și față de orice formă de putere sau de presiune.

O primă condiție a independenței constă în preexistenta unor norme procedurale de organizare și funcționare, respectiv, a unui cadru legislativ stabil, care să nu poată fi modificat în funcție de circumstanțe. De exemplu, potrivit art. 73, alin. (3), lit. 1) din Constituția României, „organizarea și funcționarea ....instanțelor judecătorești..." se reglementează prin lege organică, fapt ce le conferă mai multă legitimitate, având în vedere că legile organice se adoptă cu o majoritate absolută și deci, din punct de vedere al forței juridice, se situează imediat după Constituție. De asemenea, sunt de citat în această idee și prevederile art. 126, alin. (5) din Constituție, potrivit cărora „este interzisă înființarea de instanțe extraordinare", un asemenea atribut, indiferent cărei puteri i-ar fi revenit, ar fi putut genera imixtiuni și acte discreționare în justiție [26]. Dacă sunt necesare instanțe specializate în anumite materii, același text de constituție prevede că ele nu pot fi înființate, decât tot prin lege organică.

Independența organului judiciar se definește prin lipsa oricărei ingerințe sau aparențe de ingerință din partea altor puteri ale statului ori din partea justițiabililor precum și existența unor garanții împotriva oricăror eventuale presiuni exterioare [27]. Independența trebuie asigurată în toate actele procedurale, începând cu primirea cererii sau sesizarea instanței și terminând cu adoptarea hotărârii sau deciziei.

O primă, și de mare importanță condiție pentru calitatea actului de justiție, din perspectiva independenței judecătorului, o reprezintă echidistanța lui politică [28]. Desigur că judecătorul nu este și nici nu poate fi izolat de viața politică, ca om împărtășește și el anumite concepții și idei politice, dobândește chiar simpatii față de anumite personalități politice. Se cere însă ca orizontul lui cultural din acest punct de vedere să nu se răsfrângă asupra actului de justiție și, totodată, să nu manifeste, în mod deschis, anumite opinii de natură să-i dezvăluie orientarea politică, acest fapt dând naștere la suspiciuni și neîncredere în corectitudinea hotărârilor pe care le ia [29].

Independența față de celelalte organe ale statului este asigurată, în primul rând, de principiul separației puterilor în stat înscris în constituție. în ciuda erodării sale, el continuă totuși să fie un reper important în organizarea statelor pe principii și valori democratice. Faptul că majoritatea textelor de natură constituțională din statele europene prevăd că judecătorii se supun doar legii, este o dovadă de viabilitate a acestui principiu care garantează independența magistraților.

BIBLIOGRAFIE

1. Damaschin Mircea, Dreptul la un proces echitabil în materie penală, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 174.

2. Dima v. România în http://www.hotararicedo.ro/

3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza Grozescu împotriva României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 293, din 5 mai 2009.

4. Cauză citată în Decizia Curții Constituționale a României nr. 805/2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 11 alin. (1) - (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2002 privind Direcția Națională Anticorupție, disponibilă pe http://lege5.ro/Gratuit.

5. Cosmin Flavius Costaș, Analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului privind dreptul la judecarea . cauzelor într-un termen rezonabil, disponibil pe http://unbr.ro/.

6. Nichifor c. România, sursă http://jurisprudentacedo.com/. consultată la data de 02 mai 2016.

7. Cosmin Flavius Costas. op. cit., p. 96.

8. Guillemin c. Franța.

9. Cosmin Flavius Costaș, op. cit., p. 273.

10. Cosmin Flavius Costaș, Analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului privind dreptul la judecarea cauzelor într-un termen rezonabil, disponibil pe http://unbr.ro/.

11. Ibidem.

12. Ibidem.

13. De exemplu, în cauza Jarreau c. Franța, hotărârea din 8 aprilie 2003, citată de Cosmin Flavius Costaș, op. cit.

14. Radu Chiriță, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentarii și explicații, Ediția a 2-a Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 271.

15. Despina Fruth Oprișan, Puterea judecătorească și independența judecătorului, Editura Scripta, București, 2003, p. 47.

16. Corneliu Bârsan, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, vol. I, Drepturi și libertăți, Editura C. H. Beck, București, 2005, p. 488.

17. Ibidem.

18. Radu Chiriță, Dreptul la un proces echitabil, Editura Universul Juridic, București, 2008, p. 33.

19. S. Soler, L'indépendance et l'impartialité, în F.Sudre, C. Picheral (coord.) La diffusion du modèle européen du procès équitable, Editura La Documentation française, Paris, 2003, p. 237, apud Radu Chiriță, Dreptul la un proces echitabil, op. cit., p. 34.

20. Despina Fruth Oprișan, op. cit., p. 83.

21. Academy Trading și alții c. Greciei, Hotărârea CEDO din 4 aprilie 2000.

22. P. Martens, La tyrannie de l'apparence, în RTDH, 1996, p. 640.

23. J. Van Compernolle, Evolution et assouplissement de la notion d'impartialité objective, în RTDH, 1994, p. 441.

24. Ferrantell și Santangelo c Italiei, Hotărârea CEDO din 7 august 1996.

25. T. Séners, L ,impartialité et l'indépendance des membres du Conseil d'Etat, în Revue française de droit administratif, 2005, p. 973.

26. Despina Fruth Oprișan, op. cit.,p. 142.

27. Jacques Chevallier, op. cit., p. 76.

28. Duțu Mircea, Despre funcția puterii judecătorești, azi în Pandectele Române, nr. 5/2015, pp. 9-12.

29. Ioan Alexandru, Politică administrație, justiție, Editura All Beck, București, 2004, p. 222.